

בבית הדין הארצי לעבודה

ע"ע 697/09

ע"ע 54/10

המערערת ב-ע"ע 697/09
המשיבה ב-ע"ע 54/10

פלונית

-

המשיב ב-ע"ע 697
המערער ב-ע"ע 54/10

אלמוני

בפני: הנשיאה נילי ארד, השופטת ורדה וירט-ליבנה, השופטת רונית רוזנפלד

נציג עובדים מר שלום חבשוש, נציג מעבידים מר יורם בליזובסקי

בשם פלונית - עו"ד אמנון שילה

בשם אלמוני - בעצמו

פסק דין

השופטת רונית רוזנפלד

פתח דבר

1. בבית הדין האזורי בחיפה התבררה תביעתה של המערערת **פלונית**, כנגד המשיב **אלמוני**, בעילה של הטרדה מינית, לפי החוק למניעת הטרדה מינית התשנ"ח-1998. בתביעתה, ייחסה המערערת (להלן- **העובדת**) למשיב (להלן- **הממונה**), אחד עשר מעשים של הטרדה מינית. בפסק דינו התייחס בית הדין האזורי לאחדים מן האירועים שפורטו בתביעת העובדת ובתצהירה, וקבע כי האירועים אכן אירעו כמתואר על ידה (סגנית הנשיא איטה קציר ונציגי הציבור אהרון אופיר ומשה קידר; תע"א 4291-06). בית הדין פסק לעובדת פיצוי בשיעור של 40,000 ש"ח בגין "נזק לא ממוני ללא הוכחת נזק" שנגרם לה, וכן סכום נוסף בגין הוצאותיה הרפואיות. שני הצדדים מערערים לפנינו על פסיקת בית הדין האזורי. העובדת מערערת על שיעור הפיצוי שפסק לה בית הדין האזורי. הממונה מנגד טוען כנגד קביעותיו של בית הדין האזורי, בדבר עצם קרות אירועי הטרדה המינית כנטען על ידי העובדת.

שתי סוגיות עקרוניות דורשות התייחסותנו במסגרת הדיון בערעור. הסוגיה הראשונה נוגעת לסמכות בית הדין לעבודה לפסוק בגין הטרדה מינית סכומים

העולים על תקרת הסכום הקבועה בסעיף 6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית התשנ"ח – 1998 (להלן - החוק למניעת הטרדה מינית או החוק). במסגרת דיון שנערוך בסוגיה זו נעמוד, בין השאר, על היחס בין סמכות בית הדין לפסוק פיצוי בגין נזק מוכח לפי סעיף 6(א) לחוק, לבין סמכותו לפסוק פיצוי בגין נזק לא מוכח עד תקרת הסכום הקבוע בסעיף 6(ב) לחוק, לרבות האפשרות, ככל שהיא קיימת, להגיש תביעה בשני "המסלולים" כקבוע בחוק.

הסוגיה השנייה העומדת לבירור הינה בדבר הדרך שבה יש לבחון שורה של אירועי הטרדה מינית המובאת לפני בית הדין במסגרת הליך משפטי אחד, ובהתאמה לכך, סכום הפיצוי שהוא רשאי לפסוק ללא הוכחת נזק על פי סעיף 6(ב) לחוק בנסיבות שכאלה. השאלה המתעוררת היא האם אירועי ההטרדה המינית ייחשבו כמסכת אחת של אירועים, שהפיצוי בגינה לא יעלה על הסכום המקסימאלי הקבוע בסעיף 6(ב) לחוק, או שמא הבחינה המתבקשת היא בהתייחס לכל אחד מן המעשים בנפרד, כך שלבית הדין תהיה נתונה הסמכות לפסוק, ללא הוכחת נזק, את סכום הפיצוי המירבי כקבוע בסעיף, בגין כל אחד מהם.

2. נציין כי הערעור נשמע בשעתו לפני מותב בראשותו של הנשיא סטיב אדלר. נוכח פרישת הנשיא ובהסכמת הצדדים, ניתן פסק הדין בהרכב הח"מ, בו משתתפת, לאחר פרישת הנשיא אדלר, השופטת ורדה וירט ליבנה.

הרקע העובדתי

3. העובדת, אחות מוסמכת במקצועה, עובדת במוסד רפואי מאז שנת 1995. במהלך חודש דצמבר 2003 הוצע לעובדת לעבור מתפקידה כאחות אחראית טיפת חלב, לתפקיד אחות אחראית בסניף אחר של המוסד הרפואי. העובדת קיבלה את ההצעה ובהתאם החלה לעבוד בסניף החדש ביום 1.2.2004. הממונה שימש באותם הזמנים מנהל מרחב במוסד הרפואי, והיה הממונה הישיר על העובדת.

4. ביום 26.3.04 פנתה העובדת אל מנהל המחוז במוסד הרפואי, והתלוננה כי הממונה מטריד אותה מינית. מנהל המחוז העביר את תלונתה של העובדת אל הממונה על טיפול בהטרדות מיניות במוסד הרפואי. ביום 15.4.04 הודיעה הממונה על טיפול בהטרדות מיניות במוסד על המלצתה להפסקת עבודתו של הממונה. בין היתר מצוין בהמלצה כך:

"מקריאת הדוח על מרכיביו השונים – ניכר באופן שאינו באופן שאינו משתמע לשתי פנים כי המתלוננת עוברת טראומה נפשית אקוטית.

ובהמלצת הפסיכיאטר נמצאת בטיפול של פסיכולוגית קלינית בעקבות האירועים עליהם התלוננה.

...

מערכת היחסים הלא תקינה וסביבת העבודה המאיימת עולה מכל הראיונות שהתקיימו, דבר הקיים לאורך כל שנות עבודתו של הנילון כמנהל סניף. נורמות התנהגויות בלתי ראויות ובלתי סבירות חוזרות ונשנות עולות מעדויות של עובדים ושל לקוחות המטופלים בסניף.

...

אני סבורה כי אין מקום לדפוס התנהגות מאיים, מתנשא, משפיל בוטה ובקונוטציה מינית בארגון כמו ... ולדעתי אין להשאירו כמנהל וכעובד בארגון.

...

על כן לדעתי הייתה כאן הטרדה ואף תקיפה ואני ממליצה להפסיק את העסקתו של הנ"ל כעובד בארגון".

5. ביום 25.4.04 דנה הוועדה להטרדה מינית במוסד הרפואי בתלונת העובדת כנגד הממונה. הוועדה קבעה כי "לאחר עיון בחומר הראיות והמלצות הממונה על הטרדות מיניות.. החליטה הוועדה פה אחד לאמץ את החלטת הממונה". בהתאם לכך, ולאחר שימוע שהתקיים לממונה, הוא פוטר מעבודתו במוסד.

6. מן החומר שבתיק עולה, כי החל מחודש אפריל 2004 טופלה העובדת על ידי פסיכולוגית קלינית.

7. ביום 28.12.06 הגישה העובדת את תביעתה כנגד הממונה וכנגד המוסד הרפואי, לבית הדין האזורי בחיפה. כאמור, בתביעתה פירטה אחד עשר אירועים של הטרדה מינית מצידו של הממונה. האירועים כללו התייחסויות והצעות מיניות בוטות, שני אירועים בהם לטענת העובדת הממונה נישק אותה בחוזקה על פיה, ואירוע נוסף בו שפך עליה הממונה כוס מים, והוסיף על כך התייחסות מינית. במהלך הדיון בבית הדין האזורי, ולאחר שהגיעה לכלל הסכמה עם המוסד הרפואי, מחקה העובדת את תביעתה כנגד המוסד. נציין כבר כאן, כי בתביעתה ביקשה העובדת לחייב את הממונה לשלם לה פיצויים ללא הוכחת נזק בסכום של 500,000 ש"ח.

פסק הדין של בית הדין האזורי

8. בפסק הדין עמד בית הדין האזורי על טענות העובדת, לפיהן הממונה הטריד אותה ותקף אותה מינית במהלך עבודתה בכפיפות לו. בית הדין ציין כי לפי גרסת

הממונה, העובדת היא שחזרה אחריו ורצתה בקרבתו ורק לאחר שדחה אותה מפורשות הפנתה העובדת את ההאשמות נגדו.

מתוך אחד עשר המקרים שמנתה העובדת בתביעתה ובתצהיר עדות ראשית שהגישה, מפרט בית הדין האזורי, את המקרים הבאים :

"על פי עדות המערערת בבית הדין ובתצהירה, החל ממועד תחילת עבודתה בסניף...כאמור הטריד אותה הנתבע מינית ואף תקף אותה מינית במהלך עבודתה בכפיפות לו. לדבריה, הנתבע נהג לפנות אליה בהערות והצעות הנושאות אופי מיני, וכי כחודש לאחר תחילת עבודתה הסיע אותה הנתבע ברכבו לים ולפתע התנפל עליה ונשק לה בחוזקה על שפתיה, בניגוד לרצונה. כמו כן טענה התובעת כי בתאריך 22.3.04 נקראה לפגישת עבודה במשרדו של הנתבע ולאחר שהגיעה נעל את הדלת תפס את ראשה של התובעת בחוזקה ונשק לה".

עוד מציין בית הדין האזורי מתוך עדותה של המערערת את האירועים כדלקמן :

"התובעת העידה, בין היתר, על האירועים כדלהלן:
-בפגישה הראשונה עם הנתבע במשרדו, עת החלה את עבודתה בסניף... בתאריך 1.2.04, שאל אותה הנתבע אם יש לה בעיה עם קשרים אינטימיים מחוץ לנישואים, והיא ענתה שהיא שוללת לחלוטין....
-הנתבע ביקש מהתובעת להיכנס לרכבו על מנת להשמיע לה דיסק, וכשנכנסה נסע לים עצר את הרכב ואז נישק אותה על שפתיה בניגוד לרצונה....
-התובעת הגיעה למשרדו של הנתבע לפגישת עבודה, ומשראתה כי הוא מתמהמה ליד המזכירות קראה לו והסבירה שהיא צריכה לחזור לעבודה והצביעה על השעון. הנתבע בתגובה נכנס למשרדו בכעס, העיף על התובעת כוס מים ואמר לה שהיא נראית סקסית כך...."

בית הדין מצא מקום להתייחס לעדותה של הפסיכולוגית הקלינית, מתוכה הדגיש את דבריה הבאים :

"הרגע שבו התובעת נשברה היה רגע ש.. (הנתבע מס' 1) נעל אותה בחדר, בעצם הוא שבה אותה בחדר, ושם את המפתח בכיס. זה היה הרגע שבו קרסו כל המנגנונים שהיא השתמשה בהם עד לאותו רגע. שהם הדחקה של מה שקורה, של הכחשה... ואז היא נשברה ומה שקרה שהיא התמוטטה, היא הרגישה שהיא חייבת לפתוח את הסוד.. והבן אדם הראשון שהיא פנתה אליו היה בעלה."

מתוך העדות הוסיף בית הדין וציין את ההבחנה "בין טראומה וטראומה מורכבת, כאשר טראומה מורכבת מתאפיינת בתהליך או בסדרה של אירועים על פני זמן, במהלכם האדם מבין לאט לאט כי הוא נמצא במצב של מלכוד ממנו לא יוכל לצאת בכוחות עצמו. שבירת האמון של התפיסה העצמית היא הרבה יותר פוגעת ולטווח ארוך יותר."

בית הדין עמד עוד על דברים מתוך עדותו של הממונה, שלא ידע ליתן הסבר סביר באשר לפרטים אינטימיים שידעה עליו העובדת, כמו גם על אופן התנהלותו כמנהל במסגרת יחסי העבודה. בית הדין קבע כי עדות הממונה הייתה רצופה סתירות ואי דיוקים, ועל כן אינה אמינה. לעומתו, העובדת והפסיכולוגית שהעידה מטעמה, הותירו על בית הדין רושם מהימן.

לאחר כל אלה קבע בית הדין, כי הממונה הטריד מינית את העובדת תוך ניצול יחסי מרות, בניגוד לחוק למניעת הטרדה מינית, סעיפים: 3(א)(2)-**מעשים מגונים כמשמעותם בחוק העונשין**, 3(א)(3)-**הצעות חוזרות בעלות אופי מיני** ו- 3(א)(4)-**התייחסויות חוזרות המופנות לאדם המתמקדות במיניותו**.

9. באשר לשיעור הפיצוי, דחה בית הדין האזורי את טענת העובדת כי מדובר באחד עשר מקרים נפרדים, שכל אחד מהם בפני עצמו מצדיק פסיקת פיצוי בנפרד. בית הדין קבע כי מדובר ברצף של אירועים, וכי "**מדובר בראש נזק אחד- הטרדה מינית, אשר נמשכה לאורך תקופה של כחודשיים, ובגינה זכאית התובעת לפיצוי עד הסך המקסימאלי הקבוע בחוק למניעת הטרדה מינית**". בקביעת גובה הפיצוי הביא בית הדין במסגרת שיקוליו את חומרת מעשיו של הממונה; את העובדה כי העובדת לא נפגעה כתוצאה מההטרדה המינית, ואף הועברה לעבוד בסניף אחר של המוסד הרפואי על מנת להקל על התמודדותה עם המקרה. בית הדין ציין גם את התנהלותו הראויה של המוסד בדרך הטיפול בתלונתה של העובדת, ואת העובדה כי הממונה פוטר מעבודתו. על כן פסק בית הדין, כי על הממונה לשלם לעובדת פיצוי כספי בגין נזק לא ממוני שנגרם לה בסך של 40,000 ש"ח. בנוסף, חייב בית הדין האזורי את הממונה לשלם לעובדת הוצאות כספיות שנגרמו לה כתוצאה מן ההטרדה, לרבות עלויות טיפולים פסיכולוגיים ועדות מומחה בסך של 7,609 ש"ח, וכן הוצאות משפט בסך של 5248 ש"ח ושכ"ט עו"ד בסך של 6,000 ש"ח.

הערעור

עיקר טענות המערערת

10. לטענת המערערת, אין דין מעשה הטרדה אחד כדין סדרה של מעשי הטרדה, במיוחד אלה שכוללים תקיפה. די בקיומם של מספר אירועים נפרדים בכדי לפסוק

פיצוי שלא יפחת מהסכום המרבי הקבוע בחוק, שעמד ביום מתן פסק הדין על 66,970 ש"ח. במקרה זה התגלו ונקבעו אירועים, שכל אחד מהם הינו אירוע מושלם של הטרדה מינית כמשמעה בחוק. לא יעלה על הדעת כי רשאי המטריד לבוא על סיפוקו מספר פעמים, אף במהלך תקופה, וכל אשר יחויב בו יהיה בגין האירוע הראשון בלבד, וזאת בשיעור של פחות מ- 60% מהסכום המרבי. לא זו בלבד שהיה מקום לפסוק לעובדת את הסכום המרבי, אלא שהיה צריך לפסוק לה פיצוי מיוחד בשל הנזק הנפשי "שהולדתו בטראומה המורכבת וסופו מי ישורנו". נזק נפשי ניתן לאומדנא ואין לראות בסכום שנפסק כסכום מפצה. בפסיקת הפיצוי יש מקום לתת משקל לטראומה המורכבת שנגרמה לעובדת.

11. בקשר לקביעה שבסעיף 6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית בדבר סמכות בית הדין לפסוק עד סכום של 50,000 ש"ח ללא הוכחת נזק, מצטטת המערערת באריכות מפסק דינו של בית המשפט העליון בע"א 89/04 **נודלמן נ' שרנסקי**¹, ממנו היא מבקשת ככל הנראה ללמוד, כי סמכות בית הדין לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק עד לגובה 50,000 ש"ח, מתייחסת למקרה בו לא הוכח נזק מיוחד, ולא קיימים נתונים כלשהם לגבי נזק כללי. כך, בעוד שמקום שהובאו נתונים לגבי נזק מיוחד ונזק כללי, מוסמך בית הדין להטיל פיצויים ראויים על הנזק שנגרם, ללא הגבלה. לטענת המערערת קיימת הצדקה, בבחינת קל וחומר, להחיל את הנפסק בעניין נודלמן בקשר לעוולת לשון הרע, גם בעניין הטרדה מינית, ובמיוחד שהוכח כי למערערת נגרמה טראומה מורכבת, ועל כן בית הדין לא היה מוגבל בתקרת הסכום כקבוע בסעיף 6(ב) לחוק.

עיקר טענות הממונה בערעור מטעמו, ובתשובה לערעור העובדת

12. הממונה סבור, כי לפני בית הדין לא עמדה תשתית ראייתית שיש בה די כדי לבסס קביעה בדבר ביצוע מעשי הטרדה המינית כנטען על ידי העובדת. בהאשמה כבדה וחמורה כדוגמת זו שיוחסה לו, יש לנהוג ביתר זהירות ברמת נטלי ההוכחה הנדרשים, אם לא לדרוש מידת הוכחה מוגברת. בית הדין לא נתן משקל להימנעות העובדת מהבאת עדים וראיות מטעמה להוכחת המעשים הנטענים על ידה. בית הדין אף טעה במתן משקל לעדות הפסיכולוגית, שהסתמכה מצידה רק על מידע שנמסר לה מפי העובדת. בעצם העובדה שהממונה הלך לים עם העובדת, אין כדי לבסס טענה בדבר הטרדה מינית. לעניין זה טעה בית הדין כשנמנע ממתן משקל

¹ פסק דין מיום 4.8.08, להלן - עניין נודלמן.

לעובדה שהוכחה, כי נהוג היה במוסד הרפואי להיפגש עם העובדים מחוץ לכותלי מקום העבודה. כמו כן, בכך שהעובדת ידעה פרטים אינטימיים על הממונה אין כדי לבסס טענה בדבר הטרדה מינית. המערער אף הסביר כי אינו יודע מנין הגיע מידע זה אל העובדת. בנוסף, בקביעה בדבר מהימנות העובדת התעלם בית הדין מן המשמעות שיש ליחס לספר שנתנה העובדת במתנה לממונה, ולכרטיס ברכה שצירפה, בו הביעה רחשי ידידות עמוקה לממונה. בית הדין טעה כשלא מצא בכרטיס הברכה תימוכין לרצונה של העובדת בקרבת הממונה, ולקשרי ידידות חמים ביניהם. אף העדויות שנשמעו בבית הדין אינן מתיישבות עם הטענה שהוטרדה, ובוודאי עם טענותיה לנזקים שנגרמו לה.

13. **באשר לערעור העובדת** – לטענת הממונה, בצדק דחה בית הדין את טענת העובדת בדבר סדרת מעשי הטרדה, לא כל שכן, שהעובדת לא הוכיחה מעשה של תקיפה מצידו. כמו כן, אין להסתמך על עדות הפסיכולוגית, הנסמכת כולה על דברי המערער. אף התברר מעדות המערערות כי היא ובתה קבלו בעבר טיפול נפשי אצל הפסיכולוגית, ללא שום קשר למקרה זה, וזאת עקב הטרדה של שכן.

עיקר תשובת העובדת לטענות הממונה

14. מדרכה של ערכאת הערעור שלא להתערב בקביעות עובדתיות של הערכאה הדיונית אלא במקרים חריגים, ומקרה זה אינו נמנה עליהם. הממונה אף מתעלם בטיעונו מן העובדה שפוטר מן העבודה נוכח מעשיו. הממונה הוא שנמנע מהבאת עדים רלוונטיים, ועובדה זו יש לזקוף לחובתו.

דיון והכרעה

15. במסגרת ערעורו מבקש הממונה להשיג על קביעותיו העובדתיות של בית הדין האזורי, בדבר עצם קרות אירועי הטרדה כמתואר על ידי העובדת. בקביעות מעין אלה, הנסמכות במידה רבה על התרשמותה של הערכאה הדיונית מן העדויות שנשמעו בפניה, ערכאת הערעור כרגיל לא תתערב. לא מצאנו כי נסיבות המקרה שלפנינו מצדיקות התערבות כפי שמבקש הממונה. בית הדין נתן אמון מלא בעדות העובדת, בעוד שעדות הממונה, שנמצאו בה סתירות וקושי ליתן הסברים לעניינים שונים, לא הייתה מהימנה עליו. בידיעת דיינים הדבר כי מעשי הטרדה המינית אינם נעשים בפרהסיה, כי אם בדלת אמות. מכאן גם המשקל הרב הניתן

להתרשמותה של הערכאה הדיונית מממהימנות העדים וכלל הראיות שהובאו לפניה.²

על כך עוד נוסיף, כי לא מצאנו אסמכתא לטענת הממונה, לפיה, תביעות בעילת הטרדה מינית מצריכות הוכחה ברמה מוגברת. בקשר לכך כבר נפסק, כי נטל ההוכחה במשפט אזרחי שעילתו הטרדה מינית, הוא כנטל ההוכחה הדרוש בתביעה אזרחית רגילה, ואין מוטל על התובע נטל מוגבר. עוד נקבע, כי בתביעות על פי החוק למניעת הטרדה מינית, על בית הדין האזורי לבחון את הראיות ראשית, על פי נטל הוכחה ראשוני המוטל על התובע, כבמשפט אזרחי. משעמד התובע בנטל הראשוני, מועבר הנטל לסתור את "ניצול יחסי המרות" לנתבע. במצב דברים זה, הימנעות מהבאת עדויות לסתור צריכה לעמוד לחובתו של הנתבע, ולא לחובת התובע.³

הנה כי כן, ערעור הממונה כולו סב על קביעותיו העובדתיות של בית הדין, המבוססות במידה רבה על התרשמותו מן העדים וממהימנותם. נטל ההוכחה שהיה מוטל על העובדת להוכחת מעשי ההטרדה המינית אינו נטל מוגבר. בית הדין האמין לעובדת כי האירועים כמתואר על ידה אכן אירעו, ובידי הממונה לא עלה הדבר לסתור כי אכן מדובר במעשי הטרדה מינית "תוך ניצול יחסי מרות".

אשר על כן, אנו דוחים את ערעור הממונה על פסק דינו של בית הדין האזורי.

השאלות שבמחלוקת וסדר הדיון

16. בעיקרו של דבר, משיגה העובדת בערעורה על שיעור הסכום שפסק לה בית הדין האזורי, שהוא לדעתה נמוך במידה רבה מן המגיע לה, לאור חומרת ההטרדות שחוותה. בקשר לכך היא מעלה שתי טענות מרכזיות. בטענתה הראשונה, בה היא מבקשת ללמוד גזירה שווה מפסיקת בית המשפט העליון בעניין נודלמן, בקשר לעולת לשון הרע, היא מפנה לסמכות בית הדין לפסוק סכום שהוא מעבר למקסימום הקבוע בסעיף 6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית. טענתה השנייה מתייחסת לסדרת אירועי ההטרדה המינית שחוותה, שכל אחד מהם הינו אירוע בפני עצמו, לגביו נתונה לבית הדין הסמכות לפסוק ללא הוכחת נזק את הסכום המקסימאלי הקבוע בסעיף 6(ב) בחוק.

² ראו בפסק הדין מפי השופטת וירט ליבנה ע"ע 454/08 פלונית – חברה פלונית, מיום 12.4.2010, שם בפסקה 9.

³ ראו בפסק הדין מפי השופטת וירט ליבנה בע"ע 274/06 פלונית – אלמוני מיום 26.3.2008, בפסקאות 59-61, והפסיקה המוזכרת שם.

17. אך לאחרונה נתן בית דין זה את דעתו לשתי הסוגיות העקרוניות העולות בערעור. כך, לעניין סמכות בית הדין לפסוק סכומים שהם מעבר לשיעור המקסימאלי כנקוב בהוראת סעיף 6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית, כמו גם בנוגע לשאלת מעשה הטרדה מינית או רצף מעשים, כמצדיקים פסיקת פיצוי ללא הוכחת נזק, **בגין כל מעשה בנפרד**. שאלות אלה התבררו בע"ע 178/06 **פלונית - אלמוני**, שניתן ביום 4.11.2010, בהרכב הנשיא סטיב אדלר, השופטים יגאל פליטמן ושמואל צור, ונציגי הציבור מר יצחק ברק ומר דן פרופר (להלן: **עניין פלונית**). הדעות בין השופטים שם נחלקו, ופסק הדין, בהתייחס לשתי הסוגיות, ניתן בדעת רוב, על פי הנפסק על ידי הנשיא אדלר, אליו הצטרפו בעיקרו של דבר נציגי הציבור מר ברק ומר פרופר. בבואנו לפסוק בטענות העובדת בערעור שלפנינו נעמוד תחילה על העולה מפסק הדין בעניין פלונית לעניין סמכות בית הדין לפסוק סכומים שהם מעבר לתקרה הקבועה בסעיף 6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית. בשים לב לנפסק שם, ניתן אף אנו דעתנו לשאלות המתעוררות. לאחר מכן נסקור את הדעות השונות כפי שבאו לידי ביטוי **בעניין פלונית** לעניין סמכות בית הדין לפסוק פיצוי בנפרד בגין כל מעשה של הטרדה מינית, ונפסוק במקרה שלפנינו, בהתאם למה שנראה נכון לנסיבותיו.

הנזק ושיעור הפיצוי - נזק מוכח ושאינו מוכח

18. בבסיס הבירור המשפטי של השאלה המתעוררת, עומדות הוראות סעיף 6 לחוק למניעת הטרדה מינית בס"ק (א) ו-(ב) ובזו הלשון:

"6. (א) הטרדה מינית והתנכלות הן עוולות אזרחיות, והוראות פקודת הנזיקין [נוסח חדש], יחולו עליהן בכפוף להוראות חוק זה.
(ב) בית משפט רשאי לפסוק בשל הטרדה מינית או בשל התנכלות פיצוי שלא יעלה על סך 50,000 ש"ח, ללא הוכחת נזק";

השאלה לה נזקק בית הדין **בעניין פלונית**, היא בדבר סמכות בית הדין לפי הוראת החוק לפסוק פיצוי בגין נזק מוכח, ופיצוי בגין נזק לא מוכח, וכפועל יוצא מכך, השאלה בדבר היותו מוגבל בסכום הפיצוי הנפסק בכלל. שאלה זו, מהיבטים מסוימים שלה, מבקשת העובדת להעלות במסגרת הערעור. במאמר מוסגר יצוין, כי השאלה לא נדונה בבית הדין האזורי.

19. לפי גישתו של הנשיא אדלר בפסק הדין בעניין פלונית, **"הנפגעת רשאית לתבוע, במסגרת אותו כתב תביעה פיצוי בגין נזק הניתן להוכחה, ועבורו ניתן להוכיח את גובה הנזק ולכמת את הסכום הכספי לפיצוי בגינו, ובנוסף פיצוי ללא הוכחת נזק"**

(שם בפסקה 39). הנשיא אדלר מנמק גישתו במה שנראה בעיניו תכליות שונות של הסעדים השונים, ובלשונו:

"הסעדים הקבועים בסעיפים 6(א) ו-6(ב) לחוק נועדו לתכליות שונות: האחת לפיצוי על נזק מהסוג שניתן להוכיח (כמו הוצאות רפואיות), והשנייה לפיצוי על נזק עבור קשה להוכיח סכום מדויק (כמו עגמת נפש או פגיעה בכבוד). הטרדה מינית עלולה לגרום נזקים מסוגים שונים, שרק חלקם ניתנים להערכה כספית. הנפגעת זכאית לפיצוי עבור הנזק הממוני שנגרם לה וכן עבור הנזק אותו קשה להוכיח ולכמת במדויק. כך, לדוגמה, נפגעת יכולה לתבוע פיצוי בסך 20,000 ש"ח בגין הפסד שכר או הוצאות רפואיות, נזק אשר ניתן להוכחה בקלות יחסית, ובנוסף פיצוי בגין עוגמת נפש בגובה 50,000 ש"ח (מעודכן) שלגביו קשה להוכיח סכום מדויק." (ראו שם).

דעה אחרת בסוגיה מוצאת ביטוי בחוות דעתו של השופט שמואל צור, וכך נמצא שם:

"לעניין היחס בין מסלול התביעה לפי סעיף 6(א) לחוק הכרוך בהוכחת נזק בין מסלול התביעה לפי סעיף 6(ב) לחוק שאינו כרוך בהוכחת נזק – אין ספק כי המחוקק התכוון להעניק סעד כספי אחד בשל כל מעשה הטרדה ולא סעד כפול. סעיף 6 לחוק מדבר על שני מסלולים חלופיים ולא מצטברים. פיצוי הכרוך בהוכחת נזק יכול להתייחס לסוגי נזק שונים (כגון – נכות, הפסד הכנסת עבודה וכו'), ובכלל זה פיצוי על עוגמת נפש. לעומת זה, פיצוי בלא הוכחת נזק הוא גלובלי על כל סוגי הנזק כאחד. אין מדובר במסלולים המיועדים לפצות על ראשי נזק שונים. מכאן שבמסלול הוכחת הנזק חל סעיף 6(א) לחוק המפנה לפקודת הנזיקין ואין הגבלה על גובה הסכום הנפסק. לעומת זאת, אם בוחר הנפגע במסלול הפיצוי שאינו כרוך בהוכחת הנזק לפי סעיף 6(ב) לחוק, כי אז עליו להוכיח את המעשה (או המעשים) בלבד ולא את הנזק וסכום הפיצוי מוגבל ל- 50,000 ש"ח לכל מעשה. לכן, לדעתי, תביעה על פי אחד מן המסלולים הקבועים בסעיף 6 לחוק ממצה את זכות תביעה על פי המסלול האחר. כך, גם בתביעה במסלול הוכחת נזק לפי סעיף 6(א) לחוק, ניתן לכלול פיצוי על עוגמת נפש אך לא בהכרח בסכום הקצוב לתביעה במסלול שאינו כרוך בהוכחת נזק לפי סעיף 6(ב) לחוק, אלא לפי שיקול דעת בית הדין".⁴

השופט פליטמן מדגיש כי ההטרדה המינית, לגביה לבית הדין לעבודה נתונה סמכות יחודית לדון, היא בגדר עוולה אזרחית, והוראות פקודת הנזיקין (נוסח חדש) חלות עליה (סעיף 6(א) לחוק). על כן, "בפני העובד המוטריד מינית, האפשרות לתבוע את המטריד לתשלום פיצוי בגין נזקו המוכח על פי הוראות פקודת הנזיקין כאמור בסעיף 6(א) לחוק. לאמור - נזק ממוני ממש, כהחזר הוצאות והפסד השתכרות בעבר ובעתיד. ונזק לא ממוני בגין כאב וסבל למשל הנקבע, על פי אומדנא אך צריך הוכחה להערכות גובהו, ופיצויים עונשיים במקרים הקשים. מעבר לזאת הוא רשאי לטעון, כי ההטרדה המינית כשלעצמה מזכה אותו בפיצוי לאור סעיף 6(ב)

⁴ פסקה 11 לחוות דעת השופט צור, ההדגשות שלי, ר.ר..

לחוק, לפיו רשאי בית הדין לפסוק ללא הוכחת נזק פיצוי שלא יעלה על 50,000 ש"ח (נכון למועד היכנסו של החוק לתוקף).⁵

מוסיף עוד השופט פליטמן וקובע:

"ד. כאשר המוטריד טען כללית בכתב התביעה לפיצוי על פי סעיף 6(ב) לחוק בלבד; הוא לא יוכל לאחר מכן על פי אותה מסכת עובדתית, לתבוע נזק מוכח על פי סעיף 6(א) לחוק. עם זאת, אין כל צידוק למנוע בעד המוטריד לטעון בתובענה אחת לנזק מוכח גבוה מתקרת הפיצוי על פי סעיף 6(ב); וככל שהוא לא יצליח להוכיחו לבקש שייפסק לו פיצוי על פי סעיף 6(ב) לחוק ללא הוכחת נזק.

... ה.

ככל שמדובר בתביעה המבוססת על נזק לא מוכח - על בית הדין לפסוק פיצוי על פי סעיף 6(ב) לחוק.

ככל שמדובר בתביעה המבוססת על נזק מוכח, רשאי בית הדין לפסוק פיצוי גם על פי סעיף 6(ב) לחוק (אפילו אם התביעה אינה מושתתת על סעיף 6(ב) לחוק); כל עוד הנזק שהוכח, קטן מסכום הפיצוי שהיה נפסק ללא הוכחת נזק".⁶

20. במחלוקת הפוסקים כפי שנפרשה בפסק הדין בעניין פלונית, לעניין פסיקת הפיצוי לפי הוראת סעיפים 6(א) ו-6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית, דעתנו היא, בעיקרו של דבר, כדעתו של השופט פליטמן. אף אנו סבורים, כי במקרה של הטרדה מינית נתונה למוטריד האפשרות לתבוע את המטריד לפי הוראת סעיף 6(א) לחוק, לתשלום פיצוי בגין נזקו המוכח על פי הוראות פקודת הנזיקין, דהיינו, נזק ממוני ממשי (נזק מיוחד) ונזק לא ממוני, בגין כאב וסבל למשל (נזק כללי), הנקבע בדרך כלל על פי אומדנא. במקרה שעלה בידי המוטריד להוכיח את נזקו, אין בית הדין מוגבל בסכום הנפסק. כמו כן, ככל שלא ביקש המוטריד להוכיח את נזקו, בין ממוני ובין שאינו ממוני, כמו גם במקרה שלא עלה בידו להוכיחו, רשאי בית הדין לפסוק ללא הוכחת נזק, לפי הוראת סעיף 6(ב) לחוק, פיצוי שלא יעלה על 50,000 ש"ח. עמדה זו, על נדבכיה השונים, היא העולה לטעמנו בקנה אחד עם תכלית החקיקה, כמו גם עם פסיקת בית המשפט העליון בסוגיות דומות, והכל כפי שנבהיר בהמשך הדברים.

21. ראשית נזכיר, כי ההסדר, כפי שנקבע בחוק למניעת הטרדה מינית, לפיו המעשה הינו בגדר עוולה אזרחית שהוראות פקודת הנזיקין חלות עליה, במשולב עם הסמכת בית המשפט לפסוק סכום ללא הוכחת נזק, קיים בעוד שורה ארוכה של חיקוקים. כך, בחוק איסור לשון הרע, תשכ"ה-1965 (סעיפים 7 ו-7א); חוק עוולות

⁵ שם בפסקה 7, ההדגשות שלי, ר.ר..

⁶ שם בפסקה 7 לחוות דעתו של השופט פליטמן, ההדגשה שלי ר.ר.

מסחריות, תשנ"ט-1999 (סעיפים 11, 13); חוק הגנת הפרטיות, תשמ"א-1981 (סעיפים 4 ו-29א), חוק זכות יוצרים, תשס"ח-2007 (סעיפים 52 ו-56); חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס"א-2000 (סעיף 5); חוק שוויון אנשים עם מוגבלויות, תשנ"ח-1998 (סעיף 19נא), חוק שוויון ההזדמנויות (ס' 10(א)(1) סיפא), ועוד.

השאלה בדבר היחס בין סמכות בית המשפט לפסוק פיצוי בגין מעשה עוולה לפי פקודת הנזיקין, לבין הסמכות לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק, עמדה זה לא מכבר לדיון בבית המשפט העליון בקשר להוראות חוק איסור לשון הרע, בו נקבע, בדומה להוראת סעיף 6 לחוק למניעת הטרדה מינית, כי:

7" לשון הרע - עוולה אזרחית
פרסום לשון הרע לאדם או יותר זולת הנפגע תהא עוולה אזרחית,
ובכפוף להוראות חוק זה...
7א. פיצוי ללא הוכחת נזק
(א).....
(ב) במשפט בשל עוולה אזרחית לפי חוק זה, רשאי בית המשפט לחייב את הנתבע לשלם לנפגע פיצוי שלא יעלה על 50,000 שקלים חדשים, ללא הוכחת נזק.
(ג) במשפט בשל עוולה אזרחית לפי חוק זה, שבו הוכח כי לשון הרע פורסמה בכוונה לפגוע רשאי בית המשפט לחייב את הנתבע לשלם לנפגע פיצוי שלא יעלה על כפל הסכום כאמור בסעיף קטן (ב), ללא הוכחת נזק.⁷

בפסק דין רחב יריעה, מפי השופטת פרוקצ'יה, ע"א 89/04 ד"ר יולי נודלמן נ' נתן שרנסקי, מיום 4.8.08 (עניין נודלמן), עליו נסמכת העובדת במסגרת הערעור, נדונה השאלה "מהי משמעותו של סעיף 7א לחוק - האם כוונתו היא להגביל את סמכות בית המשפט לקבוע פיצוי מקסימאלי ללא הוכחת נזק מיוחד, הגבלה החלה גם כאשר מצויים בפני בית המשפט נתונים על נזק כללי העולה על סכום הפיצוי הסטטוטורי, או שמא מדובר בפיצוי מקסימאלי שבית המשפט רשאי לפוסקו כאשר לא הוכח כל נזק שהוא - בין מיוחד ובין כללי, בעוד כאשר מצויים נתונים על נזק מיוחד או כללי, מסגרת הפיצוי הסטטוטורי אינה מחייבת". בציינו כי נוסח החוק אינו ברור דיו, תר בית המשפט העליון אחר תכלית החקיקה. לפי הנקבע שם, "התכליות הסובייקטיבית והאובייקטיבית כאחת, מצביעות על כך שהוראה זו נחקקה כדי להרתיע מוציאי לשון הרע בדרך של קביעת סנקציה של פיצוי מקסימאלי שניתן להפעילה גם ללא הוכחת נזק מיוחד או נזק כללי כלל". חשוב לציין כי המונח נזק

⁷ הוראת סעיף 7א הוספה לחוק במסגרת תיקון מס' 8 לחוק איסור לשון הרע, שהתקבל ביום 5.11.98 (ס"ח תשנ"ט מס' 1691), בסמוך למועד חקיקת החוק למניעת הטרדה מינית.

כולל בתוכו כל הפסד, ולא דווקא נזק ממון, כך שגם נזק כללי לרבות סבל נפשי הוא בבחינת "נזק", ובלשון השופטת פרוקצ'יה בעניין נודלמן:

" גיבושה של עוולת לשון הרע אינה מותנית בקיומו של נזק. יחד עם זאת, לצורך פסיקת פיצוי, חלות ההוראות הכלליות של דיני הנזיקין, המחייבות קיומו של נזק כתנאי לפסיקת פיצוי, שהרי סעד הפיצוי, מטבעו, מצריך קיומו של נזק עליו יש לפצות זאת, בכפוף לפיצוי הסטטוטורי ללא הוכחת נזק, המוסדר בהוראה מיוחדת בסעיף 7א לחוק איסור לשון הרע, ולהבדיל מסעדים אחרים המנויים בחוק, שהענקתם אינה מותנית בקיום נזק. דרישת הנזק אין משמעה "נזק ממון" דווקא, וגם נזק כללי הוא בבחינת נזק לצורך העניין...למונח "נזק" שבפקודת הנזיקין, הכולל גם פגיעה בשם טוב, יש להעניק משמעות רחבה, ולכלול בו כל הפסד מוחשי, לרבות סבל נפשי...."⁸

בהתייחסו לנסיבות העניין שהתבררו לפניו, קבע שם בית המשפט העליון כי משהובאו במהלך המשפט לפני הערכאה הדיונית ראיות להוכחת שיעורו של הנזק, ולו נזק כללי, ושיעורו עלה במידה רבה על שיעור הנזק הסטטוטורי, די בכך כדי להוציא את המקרה ממגבלות הפיצוי הסטטוטורי של סעיף 7א לחוק איסור לשון הרע.

22. אנו סבורים כי יפים הדברים בשינויים המחויבים, ואף בבחינת קל וחומר, לעניין מעשה של הטרדה מינית. הטרדה מינית הינה עוולה לפי פקודת הנזיקין. ככזו, זכאי הנפגע ממעשה ההטרדה המינית לפיצוי על כל נזק שהוכיח, בין נזק ממוני, שהוא בבחינת נזק מיוחד ובין נזק כללי שהוכח, לרבות כאב וסבל. כל זאת, ללא הגבלת סכום. עם זאת, וכאן המקום להדגיש, מקום שביקש המוטריד לפסוק לו את נזקו "ללא הוכחת נזק" לפי סעיף 6(ב) לחוק, ממילא בית הדין ינהל את הדיון ויפסוק בתביעה, בהתאם לחזית הדיון כפי שביקש לשרטט התובע לפניו, ובמקרה כזה תסתמך פסיקת בית הדין על אותה חזית דיון. על מצב דברים מעין זה ראו עוד בהמשך הדברים, בהתייחס לנסיבות המקרה שלפנינו.

23. למעלה מן הדרוש, ונוכח חשיבות העניין, מוצאים אנו לנכון להתייחס עוד לשאלה המתעוררת בדבר גדר סמכותו של בית הדין לעבודה מקום שתובע ביקש להוכיח את נזקו לפי פקודת הנזיקין, "במסלול" כפי שמתווה הוראת סעיף 6(א) לחוק, ולא עלה הדבר בידו, או שהצליח להוכיח סכום בשיעור נמוך מסכום הפיצוי הסטטוטורי הקבוע בסעיף 6(ב) לחוק. כבר עמדנו בקשר לכך על עמדתו של השופט פליטמן

⁸ בפסקה 50 לפסק הדין, ההדגשות שלי, ר.ר.

בעניין פלונית, לפיה מוסמך בית הדין בנסיבות שכאלה לפסוק לתובע את נזקו לפי הוראת סעיף 6(ב) לחוק "ללא הוכחת נזק". עמדה זו מקובלת עלינו, והיא אף עולה בקנה אחד עם פסיקת בית המשפט העליון בסוגיה דומה, בקשר להפרת זכויות יוצרים. כך, בפסק הדין בעניין דקל שרותי מחשב, נדונה שאלה בדבר סכום הפיצוי במקרה של הפרת זכות יוצרים, במקרה שבו עלה בידי התובע להוכיח נזק ששיעורו היה נמוך מן הפיצוי הסטטוטורי "ללא הוכחת נזק". וכך נקבע לעניין זה מפי השופט טובה שטרסברג כהן:

"הפיצוי הסטטוטורי בא כדי לסייע ליוצרים, אשר במקרים רבים אינם יכולים להוכיח את הנזק הממשי שנגרם להם עקב ההפרה ... מטרתו זו של החוק תסוכל אם נקבל את עמדת חשב, שלפיה קושי בהוכחת הנזק הממשי במידה הדרושה להוכחה במשפט האזרחי, מונע את האפשרות לקבל פיצוי סטטוטורי. אין מקום "להעניש" תובע שניסה להוכיח את נזקו הממשי ולמנוע ממנו את האפשרות לקבל פיצוי סטטוטורי, לאחר שהוכיח כי הופרה זכותו. אומר בית-המשפט בעניין שגיא:

"לענייננו די לומר, כי היבט זה [ההיבט ההרתעתי – ט' ש' כ'] מצדיק פרשנותו של ההסדר בדבר פיצוי-ללא-הוכחת-נזק, באופן מרחיב, לפיו יכול התובע, אשר הוכיח הפרת זכותו, לבחור תמיד, במקום [ההדגשה במקור – ט' ש' כ'] פיצוי על סמך הראיות שבפני בית המשפט, בפיצוי הסטטוטורי, וזאת ללא קשר לאפשרויות, האובייקטיביות או הסובייקטיביות, להוכיח את הנזק הממשי" (בעמ' 265; ההדגשה שלי – ט' ש' כ')."⁹

בית המשפט העליון הוסיף וקבע בעניין דקל כי "בקביעת גובה הפיצוי הסטטוטורי רשאי בית-המשפט להתחשב בראיות שהובאו לפניו להוכחת הנזקים הממשיים שנגרמו לתובע עקב ההפרה, ורשאי הוא, בהתחשב במכלול השיקולים, להעמיד את גובה הפיצוי על הסכום המינימאלי הקבוע בחוק, גם אם הוא סבור כי הנזקים הממשיים שנגרמו לתובע בעקבות ההפרה או כי הרווחים הממשיים של הנתבע כתוצאה מן ההפרה פחותים מן הסכום המינימאלי."¹⁰ לפי הנקבע שם, מסקנה זו מתיישבת עם הגישה לפיה "רשאי התובע לפנות למסלול של פיצוי סטטוטורי גם לאחר שניסה את מזלו בהוכחת הנזקים הממשיים שנגרמו לו עקב ההפרה, ולא עלה הדבר בידו. שיעור הפיצוי הסטטוטורי צריך לבטא איזון נאות בין המטרה לפצות את התובע על נזקו לפי עקרונות נזיקיים לבין המטרה ההרתעית המופנית אל המפר."¹¹

⁹ ע"א 3616/92 דקל שירותי מחשב להנדסה (1987) בע"מ נ' חשב היחידה הבין קיבוצית שרותי ניהול אגודה שיתופית חקלאית בע"מ, פ"ד נא(5), 337, 350 (1997), להלן: עניין דקל. ראו גם ע"א 592/88 שגיא נ' עיזבון המנוח ניניו, פ"ד מו(2) 254 (1992).

¹⁰ עניין דקל, בעמ' 351-350.

¹¹ שם בעמ' 352, ראו גם ע"א Eisenman 2790/93 נ' קימרון, פ"ד נד(3), 817, 842-845 (2000), להלן: עניין איזנמן.

יפים הדברים בשינויים המחויבים, וגם כאן, בבחינת קל וחומר, לעניין פיצוי הנפגע מהטרדה מינית. מקובלת עלינו העמדה כפי שהובאה בעניין פלונית מפי השופט פליטמן, כי ככלל, בבחירת המסלול לפי סעיף 6(א) לחוק, לא יהיה כדי לחסום את הנפגע, כמו גם את בית הדין מפסיקת הפיצוי הסטטוטורי, ללא הוכחת נזק, לפי סעיף 6(ב) לחוק. כך, במקרה של נפגע שביקש לפסוק לו פיצוי במסלול סעיף 6(א) לחוק, ולא עלה הדבר בידו להוכיח את נזקו, או שהוכיח נזק שהוא בשיעור נמוך מן הפיצוי הסטטוטורי הקבוע בסעיף 6(ב). במצב דברים מעין זה, כמו בעניין דקל, רשאי יהיה בית הדין לפסוק לו, על פי הוראת סעיף 6(ב) לחוק, פיצוי ללא הוכחת נזק עד תקרת המקסימום הקבועה בחוק.

גישה זו היא העולה לדעתנו בקנה אחד עם תכלית ההסדר בדבר פסיקת פיצוי ללא הוכחת נזק במקרים של הטרדה מינית, כפי שבא לידי ביטוי מובהק בדברי ההסבר להצעת החוק לפיהם:

"הסעיף המוצע קובע שהטרדה מינית מהווה עוולה אזרחית. בדרך כלל פיצוי בשל עוולה כאמור מחייב הוכחת הנזק שנגרם לתובע. בהקשר של הטרדה המינית, במקרים רבים הנזק שנגרם הוא נזק לכבודו של המוטרד, לביטחונו העצמי ולזכותו לאיכות חיים סבירה במסגרת העבודה ובכל מסגרת אחרת. נזקים אלה טבועים בעצם ההתנהגות המטרידה, לכן יש בהוכחת ההתנהגות גם הוכחת הנזק. משום כך מוצע שלא להטיל על התובע להוכיח נזק כלשהו כתנאי לפסיקת פיצויים. כדי לאזן בין ההגנה על המוטרד לבין זכויות הנתבע, מוצע לקבוע תקרה לפיצוי ללא הוכחת נזק".¹²

הנה כי כן, בקביעת הסמכות לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק טמונה הגישה כי בעצם הטרדה המינית טמונה פגיעה לא ממונית, המצדיקה פסיקת פיצוי כספי עד לשיעור מקסימום כפי שנקבע בסעיף, ולעניין זה אין כל צורך בהוכחת נזק, בין ממוני ובין שאיננו ממוני. הפגיעה הברורה והמיידית ממעשים של הטרדה מינית היא פגיעה בכבוד האדם של המוטרד, בביטחונו העצמי ובאיכות חייו במקום העבודה.¹³ אין צורך לומר כי הנזקים בגין הפגיעה מן הסוג הזה קשים ביותר להוכחה ולכימות, ומכאן הסמכת בית הדין לפסוק לפי שיקול דעתו, ללא הוכחת נזק את הסכום כפי שנקבע בסעיף. לא זו אף זו. בפיצוי הסטטוטורי כפי שנקבע

¹² הצעת החוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ז-1997, ה"ח 2641 (22.7.1997), 484, 488.

¹³ ראו לעיל בפסקה 19, בדברי ההסבר להצעת החוק בקשר לסעיף 6(ב).

בחוק למניעת הטרדה מינית ניתן לראות פיצוי עונשי, שהרציונל העומד מאחריו הוא עונשי והרתעתי.¹⁴

25. **סיכומם של דברים לחלק זה** - בהיות מעשה ההטרדה המינית בגדר עוולה לפי פקודת הנזיקין, ונוכח תחולת הוראות הפקודה לעניין זה, **לבית הדין לעבודה נתונה הסמכות לפי סעיף 6(א) לחוק למניעת הטרדה מינית לפסוק לנפגע פיצוי על נזק שנגרם בגין מעשה של הטרדה מינית בשיעור כפי שהוכח לפניו, וללא הגבלת סכום. זאת, בין בגין נזק מיוחד בין בגין נזק כללי, בין בגין נזק ממוני, בין בגין נזק שאיננו ממוני כגון כאב וסבל. כל זאת, בצד סמכותו לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק לפי הוראת סעיף 6(ב) לחוק.**

מן הכלל אל הפרט

26. עיון בכתב התביעה שהגישה העובדת מעלה כי כבר בכותרת כתב התביעה העמידה העובדת את תביעתה על "**פיצויים ללא הוכחת נזק בשל הטרדה מינית**". כך, גם בסעיף 84 לכתב התביעה (המתוקן), הוא סעיף הסעדים, מבקשת העובדת לחייב את הנתבעים לשלם לה בגין כל אחד מן האירועים סכום ללא הוכחת נזק, תוך הדגשה כי הסכום המעודכן לפיצוי ללא הוכחת נזק בגין מעשה של הטרדה מינית עומד על 66,843 ש"ח. בסעיף 86 מבקשת העובדת לפסוק לה "**פיצויים בלא הוכחת נזק, שהתובעת מעמידה אותו לצורכי אגרה בלבד על 500,000 ש"ח**". גם בסיכומים בבית הדין האזורי אין לעובדת טענה לנזק בסכום כזה או אחר שעלה בידה להוכיח, (למעט הוצאות רפואיות).

בסיכומיה במסגרת הערעור שלפנינו אומנם נסמכת העובדת על הנפקס בעניין נודלמן, **לפסוק בגין נזק מוכח** אף מעבר לסכום המקסימאלי הקבוע בסעיף 6(ב) לחוק, אלא שאין לה טענה מפורשת כי היה על בית הדין לפסוק לה פיצוי בגין נזק לא ממוני שעלה בידה להוכיח, שהוא מעבר לסכום המקסימאלי הקבוע בסעיף 6(ב). אשר על כן, **משתביעת המערערת התנהלה בבית הדין האזורי כתביעה לפיצוי ללא הוכחת נזק לפי סעיף 6(ב) לחוק, אין מקום, לבחון לראשונה בשלב הערעור, אם עלה בידה להוכיח את שיעור הנזק הלא ממוני שנגרם לה, ולקבוע אותו על פי עקרונות דיני הנזיקין. נוכח מסלול התביעה שבו בחרה, אין מקום לפסוק לה פיצוי**

¹⁴ ראו במאמרה של דר' שרון רבין-מרגליות, "מי מוטרד מהטרדה מינית בעבודה?", **שנתון משפט העבודה** ז, 153, 170-171 (1999). על פיצויים עונשיים בכלל ראו ניתוח רחב יריעה בפסק הדין של בית המשפט העליון מפי השופט ריבלין ע"א 140/00 **עזבון המנוח אטינגר נ' החברה לשיקום ופיתוח הרובע היהודי פ"ד נח(4), 486, 567-562.**

העולה על הסכום המקסימאלי כפי שנקבע בסעיף 6(ב) לחוק. עם זאת, ברי כי בקביעת סכום הפיצוי לעובדת, ואף במסלול התביעה בו בחרה "ללא הוכחת נזק", יש להתחשב בכלל הראיות שהוצגו במסגרת הדיון, לרבות העדות בדבר הטראומה המורכבת שנגרמה לעובדת.¹⁵ הנה כי כן, שלא כמו במקרה בו בחר תובע לתבוע את נזקו לפי פקודת הנזיקין, במסלול סעיף 6(א) לחוק, ולא עלה הדבר בידו, שאז רשאי בית הדין לפסוק לו פיצוי "ללא הוכחת נזק" לפי סעיף 6(ב) לחוק, משהמערער בית העמידה תביעתה לפיצוי לפי סעיף 6(ב) לחוק, "ללא הוכחת נזק", לא ניתן לבחון טענותיה בדבר הוכחת נזק לפי פקודת הנזיקין, לפי סעיף 6(א) לחוק, לראשונה במסגרת הערעור.¹⁶

רצף של אירועי הטרדה מינית

27. כבר עמדנו על כך כי בתביעתה, ובתצהיר עדות ראשית שהגישה, פירטה המערערת אחד עשר אירועים של הטרדה מינית. בפסק דינו התייחס בית הדין האזורי במפורש לחלקם של האירועים (ראו לעיל בפסקה 9). עם זאת, בית הדין האמין לגרסת העובדת, ובבואו לפסוק את הפיצוי המגיע לה, התייחס בית הדין למספר האירועים שחוותה כאחד עשר אירועים. בית הדין ראה את כלל האירועים כמסכת אחת, בגינה היה סבור שסכום הפיצוי המקסימאלי, ללא הוכחת נזק, הוא הסכום הקבוע לאירוע אחד. **נציין כי האירועים שלא פורטו בפסק הדין היו בעיקרם התייחסויות מיניות מילוליות, גסות ובוטות ביותר, לרבות למיניותה של העובדת.**

28. כאמור, בפסק הדין בעניין פלונית נחלקו הדעות בין השופטים גם בסוגיה בדבר סכום הפיצוי ללא הוכחת נזק, שמוסמך בית הדין לפסוק בגין מעשים אחדים של הטרדה מינית המובאים לפני בית הדין במסגרת הליך משפטי אחד. לפי עמדת הנשיא אדלר, "הכלל הוא, כי סעיף 6(ב) לחוק מסמיך את בית הדין לפסוק פיצוי מירבי של 50,000 ש"ח (מעודכן) בגין מערכת אירועים שהוגדרה כהטרדה מינית", לדעתו של הנשיא אדלר "ככלל, המסכת העובדתית המלאה המקימה את עוולת ההטרדה המינית מובאת לפני בית הדין בהליך אחד, והסכום המרבי שניתן לפסוק בהליך אחד כפיצוי ללא הוכחת נזק הוא 50,000 ש"ח (מעודכן), גם כאשר אותה מסכת עובדתית כוללת מספר אירועים שונים אשר יכולים, בנסיבות מסוימות, לשכלל כל אחד בנפרד "הטרדה מינית". עם זאת, ככל שמסכת העובדות כוללת

¹⁵ ראו לצורך השוואה בעניין דקל שהוזכר.

¹⁶ כך גם לשיטת השופט פליטמן בעניין פלונית.

מקרים פליליים חמורים של אינוס, מעשה סדום או מעשה מגונה שנעשו בניגוד לרצונה של העובדת, ותוך שימוש בכוח, ניתן להגדיר כל אחד מהם כ"הטרדה מינית" נפרדת שבגין כל אחד מהם ניתן לפסוק את הפיצוי המרבי ללא הוכחת נזק הקבוע בחוק.

השופט צור לעומתו סבור היה כי "לשון החוק, כמו גם תכליתו, מובילים למסקנה שהפיצוי שבית משפט מוסמך לפסוק לפי סעיף 6 לחוק – בין פיצוי הכרוך בהוכחת הנזק ובין פיצוי שאינו כרוך בהוכחת הנזק – נועד לפצות על כל מעשה של הטרדה מינית". לדבריו, "מעשה של "הטרדה מינית" הוא בדרך כלל אירוע מוגדר בזמן ובמקום, וככל שניתן להגדירו, הרי הוא עומד בפני עצמו ומעניק זכות נפרדת לנפגע לתבוע פיצוי עליו. סדרה של אירועי הטרדה מינית החוזרים על עצמם על ציר הזמן בתדירות כזו או אחרת, אינה הופכת למעשה אחד של הטרדה מינית רק בשל הדמיון בדפוס הפעולה או בשל תדירות האירוע".

השופט פליטמן היה סבור כי ניתן לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק בגין אירועים שונים של הטרדה מינית שהנזק בגינם נתבע בהליך משפטי אחד. עם זאת נמצא בחוות דעתו הסתייגות ממבחן שהציע השופט צור לפיו, "ככל שניתן לאבחן אירועים שונים בזמן ובמקום או בדפוס התנהגות של הטרדה מינית, כי אז יעמוד כל אחד מהם לעצמו ויהווה עילה עצמאית ונפרדת לפיצוי".

השופט פליטמן מציע בחוות דעתו שלא להכריע בסוגיה מעבר לנסיבות המקרה הספציפיות שם. לדבריו, "על ההלכה לעניין זה להיקבע בדרך קזואליסטית על פי הפסיקה ממקרה למקרה". עם זאת ובקשר למעשים של הטרדה מינית מסוג של הצעות חוזרות בעלות אופי מיני על פי סעיף 3(א)(3) לחוק והתייחסויות חוזרות המתמקדות במיניות של אדם על פי סעיף 3(א)(4) לחוק, ציין השופט פליטמן כי "בעולות אלה יסוד החזרה הוא חלק מיסודות עילת התביעה. לפיכך, אם ארבע פעמים מוצעת הצעה בעלת אופי מיני, אזי למרות שדי בפעמיים כדי להקים את עולת ההצעות החוזרות, אין זאת אומרת בהכרח שארבע הצעות אלה משמעם כפל אותה עילת תביעה. לכן למשל, ממונה המתייחס פעם ביום במשך שבוע למיניותה של עובדת הכפופה לו, נכון יותר לראותו כמי שביצע פעם אחת את עולת ההתייחסות המינית החוזרת על פי סעיף 3(א)(4) לחוק בדרגת חומרה גבוהה; מאשר כמי שחזר על אותה עולה חמש פעמים בדרגת חומרה נמוכה".

הנה כי כן, לשלושת שופטי ההרכב בעניין פלונית דעות שונות בסוגיה בדבר "רצף" מעשים של הטרדה, והסמכות על פי הדין לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק, בגין "רצף" המעשים. אף בין נציגי הציבור נחלקו הדעות. בעוד שמר פרופר הצטרף לדעתו של

הנשיא אדלר, מר ברק הסכים אך לתוצאה אליה הגיע הנשיא, וגישתו העקרונית של השופט צור היא שהייתה מקובלת עליו.

29. **באשר לדעתנו-** אנו סבורים כי באיסופם של מעשי הטרדה מינית בכתב תביעה אחד, אין כדי לשקול לעניין סמכות בית הדין לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק, כפי שנקבעה בחוק. בהגבלת סכום הפיצוי בהתאם לאמת מידה זו, אין כדי לענות על התכלית העומדת ביסוד ההסדר שבחוק, שהיא להרתיע מטרידים פוטנציאליים ממעשי הטרדה. **מקובלת עלינו גישתו של השופט צור, כמו גם זו של השופט פליטמן**, לפיה כל מעשה של הטרדה מינית צריך להיבחן לגופו, ובהתאם לנסיבותיו. אף לטעמנו **הכלל הוא**, כי ככל שמדובר במעשה שהוא בבחינת הטרדה מינית כהגדרתה בחוק, כי אז קמה לבית הדין סמכות לפסוק בגינו, ללא הוכחת נזק, פיצוי עד גובה הסכום המקסימאלי כפי שנקבע בחוק. בקביעת הסכום יפעיל בית הדין שיקול דעתו ויפסוק את הסכום בהתאם לכלל נסיבות המקרה. עם זאת, יתכנו מקרים בהם בבוא בית הדין לקבוע את הפיצוי המגיע לנפגע, נכון יהיה למשל לראות התייחסויות מיניות חוזרות, ואף יותר משתיים כאלה, כמעשה אחד. כך אפשר שיקרה, בין נוכח אופי ההתייחסויות, סמיכות מיוחדת של זמנים, או כל קשר ספציפי אחר ביניהן, והכל כפי שעולה מנסיבות המקרה. מקובלת עלינו גישת השופט פליטמן, כי נכון לבחון כל מקרה לגופו, ואין הצדקה לקביעת כללים נוקשים בסוגיה.¹⁷

מן הכלל אל הפרט

30. העובדת הוטרדה מינית על ידי הממונה הישיר עליה במשך תקופה בת כחודש ומחצה, החל מן המועד שבו שובצה לעבודה בסניף המוסד הרפואי, ועד סמוך למועד בו הגישה נגדו את תלונתה במקום העבודה. במהלך אותה תקופה חוותה העובדת מצידו של הממונה מעשים נפרדים של התייחסויות והצעות מיניות גסות ובוטות ומעשים מגונים. כל אחד מן המעשים שפרטה העובדת, כשלעצמו, הוא בבחינת מעשה של הטרדה מינית, המצדיק פיצוי בהתאם לשיקול דעתו של בית הדין. אנו סבורים כי אין לקבל את גישת בית הדין האזורי לפיה יש לראות את המעשים הללו כאירוע אחד, שסכום הפיצוי ללא הוכחת נזק אותו מוסמך בית הדין

¹⁷ ראו לצורך השוואה דיון בסוגיות דומות לעניין הפרת זכות יוצרים ועולות מסחריות בפסק הדין של בית המשפט העליון **בעניין דקל**, וכן בע"א 3559/02 **מועדון מנויי טוטו זהב בע"מ נ' המועצה להסדר הימורים בספורט**, פ"ד נט(1), 873, 903, (2005).

לפסוק בגינו הינו 50,000 ש"ח (לפני עדכון). לפי גישתנו, אף שמדובר במעשים הסמוכים בזמן, נתונה לנו הסמכות על פי החוק לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק לפי שיקול דעתנו בגין כל אחד מהם, ואין אנו מוגבלים בהתייחס אליהם לסכום המקסימאלי הקבוע לאירוע אחד.

31. מתוך הגישה כי יש לראות בכלל המעשים אירוע אחד של הטרדה מינית, פסק בית הדין האזורי לעובדת ללא הוכחת נזק סך של 40,000 ש"ח. בשים לב לאופי האירועים שחוותה העובדת פעם אחר פעם במקום העבודה, **שאינם בבחינת אירוע אחד כפי שהיה סבור בית הדין האזורי**, לרבות חומרת ההתבטאויות וגסותן של ההתייחסויות המינית של הממונה, והמעשים המגונים שביצע, אנו סבורים כי הסכום שנפסק אינו משקף רמת פיצוי ראויה לעובדת, והיא זכאית לפיצוי בשיעור גבוה יותר. לשיטתנו, יש ליתן את הדעת לחומרתו של כל מעשה בנפרד ולחומרתם המצטברת של המעשים, בשים לב לכלל נסיבות המקרה. בהתאם, בבואנו לקבוע את סכום הפיצוי ללא הוכחת נזק אנו מביאים במסגרת שיקולינו את טיב המעשים, ואת תכיפותם על פני פרק הזמן בו התרחשו. הממונה החל במעשי הטרדה מיד עם תחילת עבודתה של העובדת בסניף המוסד הרפואי והמשיך במעשיו במשך כחודש ומחצה. פעם אחר פעם פגע העובד בכבודה של העובדת, בביטחונה העצמי ובזכותה לאיכות חיים סבירה במסגרת העבודה, ואף ביצע בה מעשים מגונים. בכתב התביעה מצאה העובדת להתייחס לדרגות חומרתם השונות של המעשים דרך תביעת סכום פיצוי שונה לכל אחד מהם בנפרד. מקובל עלינו כי למעשים השונים דרגות חומרה שונות. עם זאת בבואנו לקבוע את סכום הפיצוי ללא הוכחת נזק, נכון בעינינו לבחון את התמונה העולה ממכלול המעשים, כפי שאף בחנה אותם הפסיכולוגית, העדה מטעם העובדת, בקובעה כי סדרת האירועים יצרה אצל העובדת "טראומה מורכבת". ובלשון העדה:

"כאשר טראומה מורכבת מתאפיינת בתהליך או בסדרה של אירועים על פני זמן, על מישור של זמן, כשבהם לאט לאט מתחוויר לאדם שנמצא במלכוד או שהוא ממש לכוד, במצב שהוא לא יוכל לצאת ממנו בכוחות עצמו. השבירה של האמון של התפיסה העצמית איך האדם תופס את עצמו, של כל מערכת היחסים שלו עם סביבתו, היא הרבה יותר מסיבית, הרבה יותר פוגעת, ולטווח ארוך יותר."

מול כל אלה יש להביא בחשבון כי תנאי עבודתה וביטחונה התעסוקתי של העובדת לא נפגעו; כי המוסד הרפואי טיפל בתלונתה כאוות, ואף את תביעתה נגדו מחקה בסופו של יום. לא זו אף זו, על רקע תלונתה פוטר הממונה מן העבודה.

בשים לב למכלול השיקולים כאמור, אנו מעמידים את סכום הפיצוי הכולל לעובדת על סך של 110,000 ש"ח (נכון להיום). למען הסר ספק, סכום זה כולל את סכום ההוצאות הרפואיות בסך של 7,609 ש"ח בגין עלויות טיפולים פסיכולוגיים ועדות מומחה, כפי שנפסק על ידי בית הדין האזורי.

סוף דבר

32. א. ערעור הממונה נדחה.
- ב. ערעור העובדת מתקבל. סכום הפיצוי לו זכאית העובדת בגין מעשי ההטרדה המינית יעמוד על 110,000 ש"ח (נכון להיום). על הממונה להשלים לידי העובדת את הפרש בין סכום זה לבין סכום הפיצוי ששילם לעובדת על פי פסיקת בית הדין האזורי.
- ג. הממונה ישלם לעובדת הוצאות הערעורים בסך של 10,000 ש"ח. הסכומים כפי שנפסקו ישולמו לעובדת בתוך 30 ימים מהיום, שאם לא כן ישאו הפרשי הצמדה וריבית כחוק מהיום ועד ליום התשלום בפועל.
- ניתן היום, ב' חשוון, תשע"ב (30 באוקטובר, 2011), בהיעדר הצדדים וישלח אליהם.

השופטת רונית רוזנפלד

השופטת ורדה וירט ליבנה

הנשיאה נילי ארז

נציג מעבידים מר יורם בליזובסקי

נציג עובדים מר שלום חבשוש